

Derlemeler

Compilations

BİR BEKTAŞI FÜTÜVVET-NÂMESİ

M. Fatih KÖKSAL*
Kamil Ali GIYNAŞ**

Özet

Bektaşilik ve kaynağını Arap fütüvvetinden almakla birlikte, zamanla başta şecere-nâmeler olmak üzere yerli kaynaklarını ve kültürünü oluşturmayı başaran Türk Ahiliği, Türk toplumunu uzun süre etkileyen iki kardeş oluşum olarak temayüz etmektedir. Ahilik, erkân ve âdâbı ile tarihi süreç içinde yok olmuş bir oluşum iken Bektaşilik ciddi dönüşüm ve değişimler geçirmiş de olsa varlığını hâlâ devam ettirmektedir. Bununla birlikte Alevîlik gibi Bektaşilik hakkında da bilgilerin daha ziyade şifâhî (sözel) yolla günümüze aktarıldığı da söylenegelen hususlardandır. Bu hükmün haklılık payı olmakla birlikte Bektaşilik büsbütün yazılı kaynaklardan yoksun bir tarikat değildir. Bektaşilik kültürünün özellikle ritüellerini anlamada kayda değer yazılı kaynaklarından birini de “fütüvvet-nâmeler” oluşturmaktadır. Bu yazının konusunu, sayısı çok da fazla olmayan anonim bir el yazması Bektaşi fütüvvet-nâmesinin değerlendirilmesi ve metni oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Ahilik, Fütüvvet-nâme, erkân, âdâb

A BEKTASHIAN FUTUVVETNAME

Abstract

Bektashism and Turkish Akhism, while Arab futuvvet is the source of it, succeeding in creating especially sejhername and indigenous resources and its own culture, appears as affecting Turkish society a long period of time like two sister formation. Despite Akhism have disappeared with its rules and manners in the historical process, but, Bektashism still continues despite a serious transformation and changes undergone. However, is always said that like Alavism, information about Bektahism, has been transfered to the present time with verbal way. This provision can be justified but Bektashi sect is entirely not a lack of written resources. Especially in understanding rituals of culture of Bektashism, futuvvetnames are significant resources. The subject of this article is text analysis and evaluation of anonymous manuscript Bektashi futuvvetname the number of which is not much

Keywords: Bektashism, Akhism, Futuvvetname, rules, manners

*Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

**Arş. Gör., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Bektaşilik, daha çok sözlü kültürden beslenen bir tarikat olarak bilinmektedir. Ancak, Bektaşiliğin yazılı kaynaklar bakımından büsbütün fakir olmadığı, özellikle son yıllarda yapılan türlü yayınlarla ortaya çıkmaktadır. Bu yayın zenginliğinde Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin yayınlarıyla bu araştırma merkezimizin yayın organı olan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi'nin rolünü özellikle teslim ve takdir etmek gerektiği kanaatindeyiz.

Bektaşiliğin yazılı kaynakları arasında Buyruk, Makâlât, Vilâyet-nâme, Fazîlet-nâme, Kitâb-ı Dâr, Abdal Mûsâ Vilâyet-nâmesi, Kitâb-ı Cabbâr Kulu, Besmele Tefsiri... gibi kitapların yanı sıra edebî birer tür mahiyetindeki cenk-nâmeler, menâkıb-nâmeler, erkân-nâmeler, şecere-nâmeler, icazet-nâmeler ve fütüvvet-nâmeler gibi çoğu anonim olan eserler yer almaktadır.

İslâm dünyasında VIII. yüzyılda Irak ve İran'da başlayıp zamanla tasavvuf çevrelerine ve meslekî teşekküllere nüfuz eden fütüvvet kavramını konu edinen ve giderek bu teşekküllerin bir çeşit nizam-nâmesi hüviyetine bürünen risalelere genellikle fütüvvet-nâme adı verilmektedir (Ocak 1996: 264).

Sözünde durma, doğruluk, güven verme, eli açıklık, alçak gönüllülük, bağışlayıcılık, dindarlık, başkasının ayıbını görmemek gibi kuralları kapsayan fütüvvet-nâmeler, Ahilikle birlikte Bektaşilik, Rufâilik, Kalenderîlik, Melâmîlik, dahası Yeniçeri sakaları gibi tarikat ve teşkilâtlarca da benimsendi. Her biri, kendi örgütlerine özgü özellikler içeren irili ufaklı fütüvvet-nâmeler yazdılar (Köksal 2008: 76-77).

Risâle-i Fütüvvet-name

Bu yazının konusu olan eser de Bektaşilikle ilgili bir fütüvvet-nâmedir. Fütüvvet-nâme, M. Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde Yz. 92/5 numarada bulunan bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan 16 varaklık bir eserdir.

Bektaşî Fütüvvet-nâmesi, “Risâle-i Fütüvvet-nâme” başlığıyla başlar. Bu başlıktan sonra bir dua ve hemen ardından ayine başlanırken okunan “Tercümân” başlığı altında eşik tercümanı¹ yer almaktadır. Bu tercümandan sonra talibin, şeyhin önüne giderken okuduğu kadem tercümanları ve hatâ tercümânı yer almaktadır.

Bu tercümânlardan sonra, “bel bağlama” esnasında okunan tercüman ve talibe verilen nasihatler vardır.

“Der-Beyân-ı Üstâd-ı Nefs” başlığı altında ise tâlibe sorulan sorular ve cevaplar yer almaktadır. Fütüvvet geleneğinde âdâb ve erkânı havi birtakım kalıp sorular vardır ki her fütüvvet ehli bunları bilmek zorundadır. Gerek merasimlerde bir değerlendirme vasıtası olarak ve gerekse bir başka şehre gittiğinde fütüvvetteki

derecesinin tesbiti için bu sorularla karşılaşabilir (Torun 1998: 239). Metinde soruların, “eger sorsalar” girişiyle sorulması, cevaplardan önce, “cevâb vir kim” şeklinde bir ifadenin kullanılması bu sorulara karşı talibin daha önceden hazırlıklı olması gerektiğini göstermektedir.

Soru ve cevaplardan sonra “Salavât-nâme-i Sagîr (Küçük Salavat-nâme)” bulunmaktadır. Salavat-nâme-i Sagîr’de Hz. Muhammed, Hz. Hatice, Hz. Fatıma ve başta Hz. Ali olmak üzere on iki imamın isimleri zikredilmektedir.

Bundan sonra ise “Nâd-ı Alî” duası yer alır. Nâd-ı Alî, “Ali’ye seslenme”, “Ali’yi yardıma çağırma” anlamında sabah ve akşamları ya da törenlerde okunan bir duadır (Korkmaz 2005: 509).

Nâd-ı Alî’den sonra “Salavât-ı Kebîr² (Büyük Salavat)” yer almaktadır. Salavât-ı Kebîr’de Hz. Muhammed ve on dört masûm-ı pâk (on iki imamın henüz küçük yaşta şehit edilen çocukları) babalarıyla birlikte zikredilmektedir.

“Hünkâr mevlûdleri ve nişanları beyânı”nda Hacı Bektâş-ı Velî’nin soyu belirtilmekte, ilk hocası Lokman Perende’den ve Ahmet Yesevî’den bahsedilmektedir. Bu kısım, Vilâyet-nâme’nin girişinde Hacı Bektâş-ı Velî’nin şeceresi ile ilgili anlatılanların bir özeti mahiyetindedir³.

Eser, “Şerbet Tercümânî”, “Usûl-i İkrâr”, “Çerağ Tercümânî” ve “Tığbent (Şed) Bağlanması” ile devam etmektedir. Eserin sonunda, ayin sırasında meslek erbabının oturuş planını gösteren bir tablo bulunmaktadır.

Eserin Diğer Fütüvvet-nâme ve Erkân-nâmelerle Karşılaştırılması

Çalışmamıza konu olan fütüvvet-nâme, Türk edebiyatındaki bilinen fütüvvet-nâme ve erkân-nâmelerle içerik yönünden karşılaştırıldığında onlarla birtakım farklılıklar ve benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Radavî, Hoca Cân Bursevî ve Ca’fer Sâdık fütüvvet-nâmeleri hamdele ile başlarken bu fütüvvet-nâme dua ile başlamaktadır. Burgazî, Şeyh Seyyid Hüseyin, Hoca Cân Bursevî ve Radavî fütüvvet-nâmelerinde bulunan sebab-i telif kısmı bu eserde bulunmamaktadır.

Burgazî Fütüvvet-nâmesi’nde⁴ bulunan, fütüvvetin ne olduğu ve dereceleri ile ilgili açıklamalar, fütüvvetin menşei, fütüvvetin şartları, fütüvvetin kabul etmediği şahıslar, yüz yirmi dört edep gibi konular bu eserde yer almamaktadır.

Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-nâmesi’nde⁵ yer alan, şedd, helva ve dört tekbinin aslı, Gadîr-i Hum hadisesi, Hz. Ali’nin belini bağladığı on yedi kemer-beste, helvâ-yı cefne, fütüvvet ehli arasında kullanılan terimler, şedd bağlanması haram olan kişiler, fütüvvetten düşüren hâller, el tutuşma erkânı, şeddin şekilleri, yüz yirmi dört edep gibi konular da bu fütüvvet-nâmede yoktur. Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-

nâmesi'ndeki şed bağlama ve soru-cevap kısımları -tamamıyla aynı olmasa da- incelediğimiz eserde de bulunmaktadır.

Radavî Fütüvvet-nâmesi'ndeki⁶ -Seyyid Hüseyin Fütüvvet-nâmesi'nde de yer alan- kimi konulara ilâveten peygamberlerle ilgili kıssalar, fütüvvet silsilesi, fütüvvetin kısımları, fütüvvet ehlinde bulunması ve bulunmaması gereken hasletler Bektaşî Fütüvvet-nâmesi'nde yer almaz. Burada bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeyhin şakirde icâzet vermesi -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı Radavî Fütüvvet-nâmesi'nde de yer almaktadır.

Hoca Cân Bursevî Fütüvvet-nâmesi⁷ on kısımdan müteşekkil bir eserdir. Muhtevâsından debbağlara ait bir fütüvvet-nâme olduğu anlaşılmaktadır. Fütüvvet-nâmenin girişinde bulunan bütün sanatlar hakkındaki genel bilgi ve ardından sırasıyla habbâz, debbağ, başmakçı, cullahan, terzi, keçeci, kalaycı, süzenger, nalbant esnafının âdâb ve erkânıyla ilgili verilen bilgiler neşredeceğimiz eserde bulunmamaktadır.

Ca'fer-i Sâdık Fütüvvet-nâmesi'nde⁸ yer alan, tıraşla ilgili erkân ve âdâb, tâc ve ihram giyme erkânı, şeddin mânâ ve mahiyeti, Gadîr-i Hum hadisesi, yüz yirmi dört bin peygamberin sayısı hakkındaki bahis, helvâ-yı cefne, makas, şedd-i fütüvvet, hırka, mendil ve önlüğün açıklandığı bölüm, şeddin aslı ve yedi bağlama çeşidinin tavsifi, tarikatin on iki erkânı, üç sünnet yedi farz, Nâd-ı Alî duasının kırk faydası gibi konular bu eserde yer almazken Nâd-ı Alî duası, soru-cevap kısmı ve dualar ile tercümanların çok az bir kısmı Ca'fer-i Sâdık Fütüvvet-nâmesi ile bu fütüvvet-nâmenin ortak yönlerindedir.

Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde yazarı bilinmeyen on iki fasıldan müteşekkil bir fütüvvet-nâme⁹ bulunmaktadır. Bu fütüvvet-nâmede yer alan, tarikata girmenin şartları, şeyhin vasıfları, şed çözmeye, şeddin çeşitli özellikleri, erkân ehlinin açıklanması, şeddin başlangıcı, helva gönderme gibi konular incelediğimiz eserde bulunmamaktadır. İncelediğimiz eserin başında bulunan dört tercümân (eşik tercümânı ve kadem tercümânları) ile şeddin bağlanması -daha ayrıntılı bir şekilde- ve soru-cevap faslı bu fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır.

Bektaşî Erkân-nâmesi ismiyle yayımlanan bir erkân-nâme (Gümüšoğlu ve Yıldırım 2006) ile üzerinde çalıştığımız fütüvvet-nâme karşılaştırıldığında şed kuşanma, ikrar merasimi, çerağ erkânı gibi konuların ortak olduğu görülmektedir. Bu erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, çerağ dinlendirme tercümânı, özür tercümânı, sâkilik tercümânı, post tercümânı fütüvvet-nâmemizde de bulunmamaktadır.

Başka bir Bektaşî erkân-nâmesinde (Özcan 2008: 189-204) yer alan şed kuşanma ve büyük salavât neşredeceğimiz fütüvvet-nâmede de bulunmaktadır. Erkân-nâmede bulunan âyin-i cem, çerağ dinlendirme tercümânı, sâkilik tercümânı, özür tercümânı, post tercümânı bu fütüvvet-nâmede bulunmamaktadır.

Eserin nüsha tavsifi:

Toplam 132 yapraklık bir risaleler mecmuasının 71b-87a sayfaları arasında yer alan eser 155x95, 120x60 mm ölçülerinde, 13 satırlı; sırtı siyah, Rumi bezemeli koyu lacivert meşin cilt içindedir. Yer yer okumaya zarar vermeyecek şekilde yırtılmış mavi renkli kâğıda bozuk bir rik'a kırmayla yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 2a'da "Merhûm Ganî Baba'nın hayrât ve vakfıdır." kaydı vardır.

Mecmûanın muhtevası: Menâkıb-ı Şerîf (Şeyh Safî Buyruğu): 1b-22b. Kitap "Der-beyân-ı Farz ve Sünnet-i İmâm Ca'fer es-Sâdık" (1b-3a), "Hâzâ Menâkıb-ı Şerîf Budur" (3b-11a), "Der-beyân-ı Vücûd-ı Âdem" (11a-18a), "Der-beyân-ı Havâsiyyât" (18b-22b) bölüm başlıklarından oluşuyor; Kisvet-nâme: 23a-48a "Der-beyân-ı Risâle-i Tâc-nâme" (37a-39b), "Der-beyân-ı Risâle-i Hırka-i Bektâşiyân" (39b-42b), "Der-beyân-ı Post" (42b-48a) bölüm başlıklarından oluşmaktadır; 48b-52b sayfaları arasında Silsile-nâme, 52b-71b arasında Tercümân-ı Bektaşiyân adlı eserler bulunmaktadır. Çoğu manzum olmak üzere Türkçe ve Arapça birçok Bektaşî tercümanı bulunmaktadır. 71b-87a sayfaları arasında Bektaşî Fütüvvet-nâmesi 88a-111b arasındaki Kitâb-ı Hurûfât: içinde, "Vücûd-ı İnsânın Hurûfî" (88a-92b). "Başın Muhammed, elin 'Alî, Sağ tarafın Âdem..." ibaresiyle ve her birinin "pâ, kâ, jâ" gibi harflerle simgelendirilmesiyle başlayan risâle, Hz. Alî'nin numaralandırılmış ve tamamı kendisiyle ilgili 70 sözünün bir araya getirilmesiyle sona ermektedir; "Kitâb-ı Tavâyif-i Aşer, Cemî' Tarîkin Harfile Adedi": 92b-101a; "Hurûfu Ebcedi'l-Mu'acem": 101a-102b; "Vücûd-nâme": 102b-111b arasında bulunmakta, 111b-130a sayfaları arasında ise tamamı Bektaşî şairlerin şiirlerinden oluşan bir Mecmûa-i Eş'âr yer almaktadır.

Türkçe pek çok kelime ve ekin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerin dahi yanlış yazılmasından müstensihînin pek bilgili biri olmadığı anlaşılmaktadır. Yazının sonundaki örnek sayfalardan da anlaşılacağı üzere yazının da okunaklı olmaması metni problemlî hâle getirmektedir. Biz neşrimizde önemli yanlışlıkları metin tamiriyle düzeltme ve yazmadaki şekli dipnotlarda gösterme yolunu tercih ettik.

Belgenin Önemi ve Çalışmanın Sonucu

Burada tanıttığımız ve tam metnini yayımladığımız eser, "Fütüvvet-nâme" başlığını taşımakla beraber Bektaşîlik âdâp ve erkânını tanıtmaya yönüyle erkân-nâmelere daha çok benzemektedir. Tîğbend (şedd) bağlama başta olmak üzere Bektaşîliğin pek çok ritüelini fütüvvet ehlerinden alması hasebiyle bu tür eserlerin Bektaşî kültüründe "fütüvvet-nâme" olarak anılması gayet tabiidir.

Bizim görebildiğimiz kadarıyla, bu eseri türdeşleri içinde özgün kılan bir özellik de metnin sonunda, ayın sırasında dergâh görevlilerinin ve dergâhtaki meslek erbabının oturuş planını gösteren bir tablo bulundurmasıdır.

Ayrıca bu eserle Fütüvvet kurumunun, Bektaşiliğin özellikle erkân ve âdâp boyutunda önemli bir kaynağı ve dayanağı olduğu bir kez daha belgelenmiş olmaktadır.

METİN

/71b/ RİSÂLE-İ FÜTÜVVETNÂME

Allah defter-i şeb-i zulumâtdan ve âmeden-i rûz-ı nevrûzdan ber-murâd-ı murâdân-ı tām-ı Hudâ'dan ve rûh-ı pāk-i Muḥammed Muşţafâ'dan ve çehâr yâr-ı /72a/ bâ-şafâdan ve ervâh-ı cemî' -i enbiyâ vü evliyâ ve şehîdân [u] etḳiyâdan 'ulemâ vü şulehâ vü sâdâtdan¹⁰ ervâh-ı pederân u mâderân [ve] üstâd [u] pîrândan ve mu'allimân-ı şâlih şod ve ehl-i bey' atdan ve devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı İslâmdan ve selâmet-i seyyid Muḥammed Rızâ ve şafâ-yı hużûr-ı ḥâzîrân ve rızâ-yı Rahmân-ı Hudâ-râ¹¹ sûre-i fâtiḥatü'l-kitâb bi-ḥurmetin 'azîzen.

Tercümân:

Eşiginde koymuşam ben cân [u] ser
Tâ vücûdum ola şâfî [hem-çü zer]
Eşiginde ḥâcetim budur benim
Kim kılasın ben fakîre bir nazâr

Es-selâm hey erenler
Dünyâ terkin kılanlar

Tercümân:

Ey cemâliñ kıble-i [ehl-i] nazâr
Ey dehâniñ râz-dâr-ı her güher
Çün bugün 'âlemde mişliñ yok-durur
Luḫf-ile bende[ñe] eyle bir nazâr

Ve birkaç adım ilerü vara, bu tercümânı okuya:

Ey vücûduñ baḫr-i cûduñ kânıdır
Hem sözüñ ḥakdır /72b/ Ḥak' uñ fermân[ı]dır
Bir nazâr kim kılasın ey nûr-ı 'ayn
Kîmyâdır derdimiñ dermânıdır

Şeyḫ öñünde bu tercümânı okuya:

Şem' -i tevfiḳ-i hidâyetdir yüzüñ
Şûret-i Ḥaḳ'dan işâretdir yüzüñ
Ehl-i tevḫîde beşâretdir yüzüñ
Ḥac [u] ihrâm [u] ziyâretdir yüzüñ

Tercümân-ı güstâh:¹²

Ḥaṭâ¹³ itdim Ḥudâ¹⁴ için bağışla
Muḥammed Muştafâ için bağışla

[Şafî nesli Cüneyd ü Ḥayder oğlu]¹⁵
‘Aliyyü’l-Murtazâ için bağışla

Ḥasan’dır pâdişâh-ı her dü ‘âlem
Ḥüseyn-i Kerbelâ için bağışla

İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn Muḥammed Bâkır
İmâm [Ca’fer-i] Şâdık için bağışla¹⁶

İmâm Kâzım tarîkat şâhidır
‘Alî Mûsâ Rızâ için bağışla

Muḥammed Takî [hem] ‘Alî Naķî’dır
Şehîd olan ḥaķ[ı] için bağışla

Ḥasan-ı ‘Askerî’niñ hürmeti-çün
Muḥammed Mehdî Şâh için bağışla

Ḳuluyum âl-i ‘Alî Muştafâ’niñ
Eşiginde [velâ] için bağışla

Ḥaṭâyî[’ye]m Ḥudâ’ya yalvarırım
/73a/ Günâhım çokdur[ur] şâhâ bağışla

Eger benden günâh olduysa mevcûd
Geç andan¹⁷ luṭf ile ey şâhib-i¹⁸ cûd
Kebîr ü [hem] şaĝîr bâ-sehv vardır

Ki Ḳur’ân’da buyurdu [bunu] ma’bûd:

-Ve’l-kâzîmine’l-ĝayza ve’l-‘âfîne ‘ani’n-nâşi vallâhu yuhibbu’l-muḥsinin¹⁹-

Tercümân-ı Selâm:

Sâkinân-ı şafâ erbâb-ı vaķâr es-selâm
Nesl-i²⁰ sâdât naķîb-i (...) es-selâm
Mecma’-ı cem’-i cemâl-i (...) es-selâm
Cümle mürşid pîrân sığâr es-selâm

Tercümân

Erenler muḥabbetinde sâķî-i merdâna ‘aşķ olsun²¹. Sâķîlik ola dergâha meydâna ‘aşķ olsun. Muḥibbi-i ḥânedânın ḳalbine pîr Ḥasan ile Ḥüseyn ‘aşķına içen kâna ‘aşķ olsun.

Bel Bağlamak Tercümânı Budur. Bunu Oğuya:

Muhammed şalavât, Nüh nebî rûhına Muhammed şalavât, Dāvūd nebî rûhına Muhammed şalavât, /73b/ yüz yigirmi dört biñ peygamber rûhına Muhammed şalavât, üç yüz on üç pîr er rûhına Muhammed şalavât, üstâdımız rûhına Muhammed şalavât, nūr-ı nebiyy-i [e]krem ‘Aliyy-i rüşen-çerâğ-ı sâdât-ı mübâreke subh [u] şâm merd-i meydân pîr-i pîrân sırr-ı Raḥmân ‘azametullâhi tekbîr illâ mazlûm ser-i deşt-i gûşe-i çârdeh-i ma‘ şûm-ı pāk ser-i deşt-i gûşe-i çâr yâr-est. Elif Allah mîm Muhammed ‘ayn ‘Alî cim Cebrâ’îl.

Edebinde Şâgird İcâzetin Virmegi Beyân İder

Evvel dizi üzre dayana bunı oğuya. İkinci Allah’ı bir bile rasûlü ḥaḳ bile, beş vakit namazını kaḫâyâ koymaya. Üçüncü ḥacca varmak. Dördüncü zekât virmek. Beşinci girdiler (?) Ḥaḳ katında olmasın benlik bendini yırtasın kimseyi /74a/ görme görürsen eteginle örtesin. Ḳomadığın yirden nesne kaldırma ve göñliñ ğill [u] ğışdan pāk eyle. Her yirde Ḥaḳkı ḥâzır ve nâzır gör.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa²² [göñlünün] kapusu ve ḳalbinin ḫazînesi ḳulaḫdır diye işitdiğin ḫayr ise ḳulağında erkân tūt şerr ise unut gitsün. Ve daḫi kendiñden uluya ta‘ zîm ü tekrîm eyle. Büyük ve küçük dimeyüp önünde bâzular çevirüp (?) ḫizmetde ḳâ’im olmaḫdır ve üstâdların önünde el kavuşdurup âdâb ile tırmaḫdır.

Bâb

Üstâd şâgirdi başka çıkarsa naşîḫatdır. el-Cevâb: ehl-i erkân miyân-beste²³ bir kâmil kimse görüp bulduğın yirde zinhâr gâfil olmayup lâzım bir niyâz ile gelesin nazarına. /74b/ Diz çöküp andan naşîḫat almaḫdır ve üstâd sırrın şaḳlayup fâş itmektir. Daḫi üstâd yâ gayrı kimesnenin malına ve ‘ıyâline keḫ nazar-ile baḫmayup [müsâfir] olduğın kimsenin ḫânesine²⁴ saḫatlık itmeyesin. Gördüğün eliñ²⁵ ile örtesin.

Der-beyân-ı üstâd-ı nefis²⁶:

Eger şorsalar: “Üstâd-ı nefis nedir?” cevâb budur ki: “Üçdür.” Evvel cevâb budur ki: “Sen seni ne ile bilirsin, ismin cismin ne ile mevcûd idersin?” İkinci: “Sen seni ne ile bulursun?” Üçüncü cevâb oldur ki: “Ne ile Müslümânsın?” Cevâb-ı evvel oldur ki: “İsmimi oḫumağla bilürim.” İkinci budur ki: “Ḥaḳ içinde kendü ismim bile bilürüm.” Üçüncü budur ki: “Bir âyet birle Müslümânım.” Âyet budur ki -Âmene’r-rasûlü bimâ unzile ileyi min rabbihî ve’l-mu’minün /75a/ küllün âmene billâhi ve melâ’iketihî ve kütübihî ve rusulihî lâ nuferrıḳu beyne eḫâdin min rusuluhi ve ḳâlû semî‘nâ ve aḫ’nâ ğufrâneke rabbenâ ve ileyke’l-maşîr²⁷- Eger şorsalar: “Revân

olduñ mı?” Cevâb: “Eyvallâh revân oldum.” Eger şorsalar: “Ne yirde revân olduñ?” Eyde kim: “Pîrler nazarında revân oldum ve şofra kenârında ve çerâğ dibinde revân oldum.” Eger şorsalar: “Ol meclisde kim var idi?” Cevâb vir kim: “Seyyid-i sâdât saqqâ-yı Hüseyin ve şofra erenleri var idi.” Eger şorsalar: “Seniñ ile üstâd arasında ne bağludur?” Cevâb vir kim: “Şedd-i şâh ve telkîn-i pîrân.” Eger şorsalar: “Başında ne var?” Cevâb vir kim: “Tâc-ı izzet vardır.” Eger şorsalar: “Gözünde ne var?” Cevâb vir kim: “Ziyâ-yı îmân.” Eger şorsalar: “Dilinde ne var?” /75b/ Cevâb vir kim: “Kelime-i şehâdet.” Eger şorsalar: “Elinde ne var?” [Cevâb] vir kim: “Hayr [u] berekât.” Eger şorsalar: “Beliinde ne var?” Cevâb vir kim: “Kemer-i hizmet.” Eger şorsalar: “Diziinde ne var?” Cevâb vir kim: “Âdâb [u] erkân.” Eger şorsalar: “Ayağında ne var?” Cevâb vir kim: “Na‘ leyn-i Muhammed.” Eger şorsalar: “Kulağında ne var?” Cevâb vir kim: “Hâmüşlük vardır.”

Şalavât-nâme-i şağîr

Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Muştafâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm ‘Aliyyü’l-Murtaşâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Hadîcetü’l-Kübrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Fâtımatü’z-Zehrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Hasan hulқыyyü’r-rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Hüseyin-i şehîd-i deşt-i Kerbelâ Allâhümme şalli ‘alâ /76a/ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn-i ma‘ şüm-ı pāk Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Bâkır Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Ca‘fer-i Şâdık Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Musâ Kâzım Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm-ı heştüm qablehu heftüm sulţân-ı Hıorasân erkân-ı Hıorasân ‘Ali Mūsâ er-Rızâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Taqî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i Alî en-Nağî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Hasan el-‘Askerî Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muhammedin nûr-ı cemâl-i İmâm Muhammed Mehdî şâhibü’z-zamân huccet [ü] bürhân selâmullâhi şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma‘în. Evvelîn âhîrîn zâhîrîn bâhîrîn Yezîd’iñ boynundan gitme[sün] tîğ [u] teber mü’min gönlünden çıkmasun leyl [ü] nehâr Lâ fetâ /76b/ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zu’l-fiğâr²⁸-Sübhâne rabbike rabbi’l-‘izzeti ‘ammâ yeşîfun ve selâmün ‘ale’l-mürselîn ve’l-hamdü lillâhi rabbi’l-‘âlemîn²⁹-. Gerçek³⁰ demine hü.

Nâd-ı ‘Alî

Nâd-ı ‘Aliyyen mazharu’l-‘acâ’ib tecidhü ‘avnen leke fi’n-nevâ’ib külli hemmin ve gâmmın se-yencelî bi-nûri ‘âzametike yâ Allah³¹ yâ Allah yâ Allah ve bi-

nürî nübüvvetike yâ Muḥammed yâ Muḥammed yâ Muḥammed ve bi-nürî velâyetike yâ ‘Alî yâ ‘Alî yâ ‘Alî edriknî yâ eba’l-Ḥasan edriknî yâ eba’l-Ḥüseyn Ḥadîcetü’l-Kübrâ Fâtımâtü’z-Zehrâ bi-ḥaḳḳı ‘arşin ve kürsin levḥin ve ḳalemin ḳuvvet ḳudret nür-î ziyâ lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyye illâ Zü’l-fikâr şalavât-î şerîf ma’ şüm-î pâk düvâzdeh imâm şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma’in.

Şalavât-ı kebîr

Ma’ şüm-î pâk Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ Muḥammedin nür-î cemâl-i ser-ver-i enbiyâ ve ḥabîb-i Ḥudâ rasûl-i kibriyâ Ḥazret-i Muḥammedü’l-Muştafâ /77a/ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nür-î şâh-î evliyâ netîce-i mâ-yühâ memdüh-î esrâr-î lâ fetâ İmâm ‘Aliyyü’l-Murtaza ma’ şümühi eṭ-ṭâhir eṣ-şâhidü’l-eşhed Ḥazret-i ma’ şüm Muḥammedü’l-Ekber Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nür-î maṭla‘-ı şemsü’ḍ-ḍühâ bedrû’d-dücâ menba‘-ı sırr-ı Muştafâ Ḥazret-i Ḥadîcetü’l-Kübrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nür-î gencîne-i ‘arş-ı Ḥudâ ḥazine-i derûn-ı İlâhî mesned-nişîn-ı sırr-ı Murtaza Ḥazret-i Fâtımâ en-naḳıyyetü’z-zehrâ Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ efdâlü’t-takî aḥsenü’l-verâ eşrefü’ş-şerefâ Ḥazret-i İmâm Ḥasan Ḥulḳıyyü’r-rîza ve ‘alâ nürî ma’ şümühi eṭ-ṭâhir maḫzar-ı sırr-ı fillâh Ḥazret-i ma’ şüm ‘Abdullâh Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nür-î³² melce-i ğurebâ hâdiyü’l-fuḳarâ muḫtâr-ı evliyâ Ḥazret-i İmâm Ḥüseyn şâh-ı şehidân-ı deşt-i Kerbelâ ve ‘alâ ma’ şümühi eṭ-ṭâhir /77b/ fazl-ı Rabb-ı âlihi Ḥazret-i ma’ şüm ‘Abdullâh ve zât-ı baḫtu’l-‘âşım Ḥazret-i ma’ şüm el-Ḳâsım Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ nür-ı seyyidü’l-müttakîn mefḫar-i ehlü’l-yaḳîn zübde-i evlâdü’ṭ-tayyibîn Ḥazret-i İmâm Zeyne’l-Âbidîn ve ‘alâ nür-ı ma’ şümeyn eṭ-ṭâhireyn seyyidü’l-kevneyn Ḥazret-i ma’ şüm el-Ḥüseyn ve tâc-ı şâhibü’t-tecrîd ma’ şüm el-Ḳâsım eṣ-sa‘îd Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nûru’z-zâhir cevherü’l-bâhir³³ ḳudretü’l-ḳâdir Ḥazret-i İmâm Muḥammed Bâkır ve ‘alâ nürî ma’ şümühi eṭ-ṭâhir cevherü’l-bâhir³⁴ Ḥazret-i ma’ şüm ‘Aliyyü’l-Efṭar Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ dâllü’n-nuṭkı’l-fâyıḳ müdâvil-i Ḳur’ânu’n-nâṭık baḫru’l-ḥakâyık Ḥazret-i İmâm Ca’fer eṣ-Şâdiḳ ve ‘alâ nürî ma’ şümühi eṭ-ṭâhireyn ziyâ-baḫş-ı mihr [ü] mâh /78a/ Ḥazret-i ‘Abdullâh raḫmetü’l-‘âlem Ḥazret-i ma’ şüm Yaḫyâ el-Hâdî Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nürî maḳşadü’l-‘âşım maṭlabu’l-câzım ve düretü’n-nâzım Ḥazret-i İmâm Musâ Kâzım ve ‘alâ nür-ı ma’ şümühi eṭ-ṭâhireyn nâşuru’l-fâtiḫ Ḥazret-i ma’ şüm eṣ-Şâliḫ ve maḳşadü’ṭ-ṭâlib Ḥazret-i ma’ şüm eṭ-ṭayyib Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ nür-ı seyyidinâ nûruhu maḫzariyyet-i sırr-ı hel-etâ ḳâşif-i sırr-ı ma-ezğâ ma’ denü’l-cüd ve’s-seḫâ menbau’l-kerem ve’l-‘aṭâ Ḥazret-i İmâm ‘Alî Mûsâ er-Rîzâ Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nürî şâhibü’l-ḥulḳu’l-‘azîm mâlik-i sırru’l-ḳadîm el-mu‘allimî ‘ilmü’l-ḫalîm Ḥazret-i Muḥammed Taḳî el-Kerîm ve ‘alâ nürî ma’ şümühi eṭ-ṭâhir aṣl-ı daḳâyık Ḥazret-i ma’ şüm Ca’fer eṭ-ṭâhir³⁵ Allâhümme şalli ve sellim ‘alâ seyyidinâ nürî merkez-i evḳâd zübde-i icâd nüṣḫa-ı âyât şâhibü’r-re’s limen lehü’r-re’s ve’r-reşâd Ḥazret-i İmâm /78b/ Naḳî el-Cevâd Allâhümme şalli

ve sellim ‘alā seyyidinā nūri nā’il-i seyf-i Ḥayderī қа’il-i ceyš-i şaff-derī Ḥazret-i İmām Ḥasan el-Askerī ve ‘alā nūri ma‘şūmihi eṭ-ṭāhireyn mihr-i münevver Ḥazret-i ma‘şūm el-Ca‘fer ve ‘alā nūri efḍali’l-Hāşim Ḥazret-i ma‘şūm el-Kāşım Allāhümme şalli ve sellim ‘alā seyyidinā nūr-ı çerāğ-ı İmān mihr-i dıraḥşān mäh-i tābān güzīde-i ‘irfān Ḥazret-i İmām el-Mehdī şāhibü’z-zamān kuṭbu’d-deverān cān-ı cānān şīr-i Yezdān tābi’-i Furkān bārī’ü’l-emn ve’l-emān şāhibü’l-luṭf ve’l-kerem şāh-ı Ḥorasān ve düvāzdeh-i imāmān çehārdeh-i ma‘şūm-ı pākān ḥucceṭü’l-kā’im er-Raḥmān delīl [ü] bürhān ve ‘alā men etbe’ahüm ilā yevmi’d-deverān bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn yā Raḥmān yā Ḥalīm yā Ğufrān yā Kerīm yā Sultān şalāvātullāhi /79a/ ‘aleyhim ecma‘īn el-Melikü’l-Mennān.

Ḥunkār Mevlüdlere ve Nişānları Beyānı

Ḥazret-i pīr bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm-i şānī bin Mūsī-i Kāzım bin İmām Ca‘fer bin İmām Muḥammed Bākır bin İmām Zeyne’l-Ābidīn bin İmām Ḥüseyn bin İmām ‘Alī kerremellāhu vecchehu. El-Ḥāc Bektāş-ı Velī muḥrız-ı şeyḥ-i sübhāndandır. Kemusūti Loḫmān Perende’dendir. Lokman Perende’niñ şeyḫi Hoca Ahmed-i Şavī³⁶’dir, ol daḫi İmām Mūsā Rızā’ya vāşıl olur ol daḫi İmām Mūsā oğludur ol daḫi İmām Ca‘fer oğludur ol daḫi İmām Muḥammed Bākır oğludur ol daḫi İmām Zeyne’l-Ābidīn oğludur ol daḫi İmām Ḥüseyn ol daḫi İmām ‘Alī’niñ şeyḫi Ḥazret-i Muḥammed Muşṭafā’dır -şalāvātullāhi ‘aleyhim ecma‘īn-.

Silsile-i Ḥunkār Ḥacı Bektāş-ı Velīyy-i Pākdir

Ḥünkār Ḥacı /79b/ Bektāş-ı Velī bin Muḥammed Seyyid ‘Alī bin Mūsī-i şānī bin İbrāhīm el-Mükerrrem el-Mucāb ya’ni Mucāb Mūsā Rızā’nıñ pederidir. Bir şaff-der er idi ki Mūsī-i Kāzım evlādlarındandır. ‘Abbās Kāşım bir anadandır³⁷ Mucāb Nişābūr şāhi iken on evlādı olup dedesi Mūsī-i Kāzım meşīyye oldığıçün aña şānī dirler. Pīr efendimiziñ hicreti zamān-ı tārīḫi sene 444³⁸.

Şerbet Tercümānı

Allāh Allāh Ḥaḫ erenler ḫaklı ḫayırlısın vire, dīzār ile müşerref eyle[ye]. Didikleri şerbet Ḥazret-i Şāh-ı Velāyet āb-ı Kevşer ile ḫandura. ‘Ömürleri uzun ola. Āḫir ‘ākıbetleri ḫayr ola. Kuṭbu’l-‘ārifīn Ḥacı Bektāş-ı Velī gören gözde gerçeker keremine sāķi-i Kevşer demine hū diyelim. Ba‘dehu ḫidmet-i sāķi ḫayırlısın ala. /80a/ Allāh Allāh ḫaklı ḫayır[lı]sın vire. Dīzār ile müşerref eyleye. İtdiği ḫidmet müşābehesinde Ḥazret-i Şāh-ı Velāyet bin³⁹ kerem eyleye. Dīzārlarından ḫaṭārlarından ayırmaya. Gerçeker keremine hū diyelim.

Usûl-i İkrâr budur

Evvel baba olan cân erkân üzre meydâna girüp posta niyâz idüp otura. Ba' dehu açıcı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba' dehu meydancı baba meydâna girüp babaya niyâz idüp andan posta niyâz idüp otura. Ba' dehu etmekçi baba, naķib baba, qahveci baba, ba' dehu kilerci baba, ba' dehu türbedâr baba, ba' dehu qurbancı baba ve [ne kadar] ikrâr-bend cânlar var ise meydân-ı erkânda baba su'âl ide. Baş oqutmamış⁴⁰ var ise başını oqutsun. Nâķış olmamak için. Ba' dehu meydânda /80b/ bu erkân üzre gidüp biri birine niyâz idüp otura. Ba' dehu çeraqçı olan cân qapuyı sırr idüp andan delîli uyandırurup sağ eliyle alup şol elin gögsine qoyup meydâna gelüp bir niyâz ide. Bu tercümânı oquya.

Hü eyvallâh ' âşıkılar uyanıķlar ' ayn-ı cem-i sâkinân-ı ' aşķ diyüp mühr olarak⁴¹ çerâğın yanına gelüp bu tercümânı oquya.

[Çerağ tercümânı]

Çerâğ-ı rüşen fahr-i dervîşân zuhûr-ı imân, qânûn-ı evliyâ, kuvvet-i fuķarâ aķşamlar hayr ola, murâdlar hâşıl ola, didükleri qabûl ola. Sırr-ı Baba Abdâl Mûsâ Sulţân zâhirimizi bâtnımızı ma' mûr eyleye. Tâcu 'l- ' ârifîn qutb-ı ' âlem Hâci Bektâş-ı Velî şâh çerâğ demine hü. "Ber-cemâl-i Muħammed ' Alî-râ bülemd şalavât" diyüp çerâğı uyandıra⁴². Mühr olarak meydâna çekilüp /81a/ hü eyvallâh diyüp dârda dura. Baba olan cân çerâğın gülbângin⁴³ çeküp "Gerçeklere hü!" diyüp çekildikde⁴⁴ diñlendire⁴⁵. Ba' dehu meydâna bir niyâz, andan babaya bir niyâz, andan gine meydâna bir niyâz, andan ikinci posta, andan bu erkân üzre cümleye bir niyâz, andan küreye⁴⁶ bir niyâz, andan çerâğa bir niyâz, andan meydân taşına bir niyâz, andan meydâna bir niyâz, andan meydâna varup: "Allâh dost hâzır gâ'ib ' ayn-ı cem erenleriniñ gül cemâllerine ' aşķ olsun." diyüp gine meydâna niyâz idüp posta otura. Ba' dehu baba, oturan cânlara su'âl idüp: "Yedişecek cânı qarındaşlığa qabûl itdiñiz mi?" cümlesi: "Eyvallâh" didikde ba' dehu ikrâr alacaķ cânı meydâna alup andan mürşid⁴⁷ evvelâ, qarındaşa yetişecek cânâ su'âl ide:

[Tîğbend (Şed) Bağlanması]

/81b/ "Şu erenler miyânında hâzır olan qardaşlarıñ qanğısın rehberlige qabûl idersin?" diye. O, cânlarıñ birin rehberlige qabûl ide. Andan mürşid diye: "Kalk rehberine bir niyâz eyle⁴⁸." Ol cân kalkup rehberine bir niyâz idüp otura. Ba' dehu rehber daħi kalkup meydâna gelüp tâcin çıkırap fenâ işi var ise bozup dört qapu üstüne niyâz idüp evvel sağına, ikinci şoluna, üçüncü önüne⁴⁹, dördüncü ardına, şofra mührine niyâz ide. Andan sağ qolunuñ üstüne omuzına berâber alup bir niyâz idüp mühr olarak mürşid önüne⁵⁰ yine tâcin dört qapusına, mührine niyâz idüp mürşidin /82a/ eline teslîm ide. Andan mürşid daħi öylece niyâz idüp rehberin başa qoyup tekbirleyüp "Gerçege hü!" diyü gidere. Rehber daħi mürşide bir niyâz idüp çekilüp

meydâna varup dârda dura. Andan mürşid fahr-i gülbâng çeküp “Gerçege hû!” diyüp meydâna niyâz idüp ba’ dehu olan cânlara niyâz, andan küreye niyâz, andan meydân taşına niyâz, meydâna varup bir niyâz daği ide. Mürşid önüne rehber daği gelüp bir niyâz idüp otura. Ba’ dehu mürşid daği tîğbendin iki ayasının arasına haţţ idüp ba’ dehu bir niyâz idüp rehberiñ iki elin ayasına koyup rehber daği niyâz ile kalkup mühr olarak yetiŕecek cāniñ yanına varup elinden yapuŕup kaldurup andan tîğbendiñ lâ /82b/ idüp evvel orta mührine, ŕoñra ŕağ mührine, ŕoñra ŕol mührine niyâz idüp yetiŕecek cān daği öylece niyâz itdürüp andan tîğbendi t̄alibiñ boynuna taqup uçlarını rehber ile t̄alibiñ ‘aricleriniñ içlerine alup bey’ at tutup rehber ile t̄alibiñ boynuna yakın yirinden tîğbendi tutup berâberce meydâna gelüp berâberce dâra tura⁵¹, bir niyâz ide. Rehber dört ŕapuda selâm virüp niyâz ide. Mürşide ŕapuda selâm virüp niyâz ide. Mürşide her ŕapuda selâm budur, rehber diye: “Selâmün ‘aleyküm ŕeri’ at erenleri!” Mürşid: “‘aleyk’ ala. Yine rehber: “Selâmün ‘aleyküm t̄ariŕat erenleri!” Mürşid: “‘‘aleyk’” diye. Yine rehber diye: “Ma’ rifet taţları!” /83a/ Mürşid “‘‘aleyk’” diye, yine rehber diye: “Selâmün ‘aleyküm haŕiŕat ŕahları!” Mürşid: “‘‘aleyk’” ala. Rehber diye ki: “Er Haŕ huzûruna, Muħammed ‘Ali yoluna, on iki imâm kaţarına, erenler meydânına, p̄ir d̄ivânına koç kuzulu ĩrbân getürdüm. Alup yetmege havâlet var mı?” diye. Mürşid daği eţrafına nazar idüp kaţkan cān alup yetmege t̄ariŕ-i ‘Alî evlâdın on iki imâm yoluna havâlet erenlerin diye. Andan rehber t̄alibiñ tîğbendin çekerek mühr olarak mürşidiñ huzûruna getürüp bey’ ate çökdüre. Andan tîğbend ile berâber t̄alibiñ elin mürşid eline teslîm idüp mürşid daği kaţza tutup telĕine baŕlaya. Telĕinde “Beni reŕidlige kaĕül itdi[ñ] mi?” diye. Ol daği “İtdim.” diye. Üç kere su’âl /83b/ cevâb didikde ba’ dehu üç kere “Estağfirullâh Allah cemi’ günâhlarımla geldim. Haŕ için geldigim Haŕ için haŕ didikleriñizi haŕ bilüp bâtl didigiñizi bâtl bilüp bağlandım.” Mürşid diye ki: “On iki imâma imân getür. Mezhebi bir bil, mürşidini p̄ir bil, rehberini p̄ir bil. Yalan söyleme, ĩarâm loĕma yeme ve ĩarâm içme, ĩybet itme, zinâ itme ve livâta itme, gördüğüñü ört, görmedigiñi söyleme. Büyüğüne ĩizmet, aĕrânına ‘izzet, küçüğüne ŕefkat eyle. ĕomadığüñ yerden rızasız ŕey’ kaldırma. Nâ-haŕ yere el ve dil olma. Dilin tek, belin pek tut.” -Tevbetuhu tevbeten naŕuħan⁵²- -[Küllün] âmene billâhi ve melâ’iketihî ve kütübihî ve rusulihî lâ nüferriku beyne eħadin min rusuluhi ve kâlû semi’ nâ ve aĕa’ nâ /84a/ ĩufrâneke rabbenâ ve ileyke’l-maŕiŕ⁵³- Bismillâh bir fâtiħa üç iħlâŕ okuya. Ba’ dehu bir besmele -İnnellezîne yubâyi’ ûneke innemâ yubâyi’ unallâhe yedullâhi fevĕa eydihim fe-men nekeŕe fe-innemâ yenküŕü’ alâ nefsihi ve men evfâ bi-mâ ‘âhede ‘aleyhullâhe fe-seyü’ t̄ihî ecran ‘azîmen⁵⁴- -Ve ĕulî’l-ħamdü lillâhi’llezî lem yetteħiz veleden ve lem yekün lehu ŕerĕkün fi’l-mülki ve lem yekün lehu veliyyün mine’z-züllî ve kebbirhu tekbîran⁵⁵- -Eŕhedü en lâ ilâhe illallâh ve eŕhedü enne Muħammeden ‘abduhu ve rasuluhu ve ĩabîbuhu ve nebiyyuhu ve ŕefi’ uhu- -Hüvellezî ersele rasulehu bi’l-ħudâ ve dîni’l-ħaĕĕli li yuzhirahu ‘ale’d-dîni küllihî⁵⁶- -ve lev kerihel-kâfirün⁵⁷- ve eŕhedü enne emirü’l-mü’minin ‘Ali ibn-i Ebî T̄alib esedullâhi’l-ğâlib imâmen ma’ŕşumen feyedullâhi ve min ĕablihî rasulullâh te’âlâ ve min evlâdi ĩasan ve’l-Hüseyin ve imâm-ı iŕnâ ‘aŕera /84b/ ve çârdeh ma’ŕşum-ı pâk selâmullâhi

ve şalavâtullâhi ‘aleyhim ecma‘în şeyhunâ ehlü’t-terk ve şâhib-i ‘ilmü’d-dîn kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî el-Ḥorasânî ḳaddesallâhu sırrahu’l-‘azîz hüvellâhu ‘alâ mâ nuḳûli vekîlen evliyâ’ühüm tetevellâ ve men a‘dâ’ihim teberrâ la‘net ‘alâ ḳavmi’z-zâlimîn raḫmetün ‘alâ ḳavmi’l-mü’minîn.

Ba‘dehu peygâmbere şalât, ba‘dehu bu pendî diye. “Şerî‘atde istivâ ol, tarîkatde hâksâr ol, ma‘rifetde ḫaberdâr ol, ḫaḳîkatde niḡehdâr ol. Ḥaḳḳ’a tevekkül ol, gönüldde tevḫîd ol. Mürşidiñe rızâ-bende olup sır erenleri tefekkürde ol. Ḥaḳ’dan ve erenlerden gelen çileye şabr idüp taḫammülde ol. Gelme geleniñ mâli döneniñ başı cânı diyüp ṫâlibiñ elin gine /85a/ ṫîḡbend ile rehberiñ eline teslîm ide. Rehber ṫâlib ile berâberce mürşide niyâz idüp mühr olarak meydâna çekilüp bir niyâz idüp, ikinci posta niyâz idüp, üçüncü posta niyâz, dördüncü posta niyâz idüp bu erkân üzre çerâḡa niyâz, andan gine meydâna niyâz, andan meydân taşına niyâz, andan gine meydâna niyâz idüp mühr olarak berâberce mürşidiñ önüne oturup rehber ṫâlibiñ ṫîḡbendin mürşide teslîm ide. Andan mürşid daḫi ṫîḡbendi boynundan alup üç kere mührine niyâz idüp ṫâlibe daḫi öylece niyâz [idüp] ṫîḡbendi ṫâlibiñ beline ḳuşadurken bu âyeti oḳuya. Bir besmele -Leḳad rażiyallahu ‘ani’l-mü’minîne /85b/ iz yübâyi‘üneke taḫte’ş-şecerati fe-‘alime mâ fî ḳulûbihim fe-enzele’s-sekînete ‘aleyhim ve eşâbehüm fetḫan ḳarıben⁵⁸- diyüp mürşid daḫi bu pendî diye: “Dilin tek, belin pek [tut]!” diye. Ba‘dehu tâcin tekbirleye. Giydürürken bu âyeti oḳuya. Besmele diye -‘Âliyhüm şiyâbü sündüsin ḫuzrun ve istebraḳun ve ḫullü esâvira min fiżzâtin ve seḳâhüm rabbühüm şarâben ṫahûrân⁵⁹- diye. Hırḳasın giydürürken bu âyeti oḳuya -Ḥulefâ[-yı] firḳa-i ‘azîmullâh rufekâ-yı ḫâzırân mâ yebḳâ kuṭb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî El-Ḥorasânî⁶⁰- Ba‘dehu mürşide bir niyâz idüp meydâna çekilüp dârda ṫura. Andan gine mürşid faḫr-i vaşla iḳrâr gülbângin çeküp “Gerçege hû!” didükde meydâna berâberce bir niyâz ideler. Andan oturup cânlarıñ /86a/ cümlesine bu erkân üzre niyâz ideler. Küreye niyâz, çerâḡa niyâz, meydâna niyâz, meydân taşına niyâz idüp ṫuralar. Andan mürşidine “Bu cânı ḳarındaşlar ile muşâfâḫa itdir.” diye. Rehber daḫi ṫâlibi ḫâzır olan cânlar ile muşâfâḫa idtürüp ṫâlib yerine oturup rehber ṫâlibe bir niyâz idüp andan meydâna çeküp dârda ṫura. Ḥaḳḳ’ı ḫayrı ṫaleb ide. Mürşid daḫi bu tercümânı oḳuya:

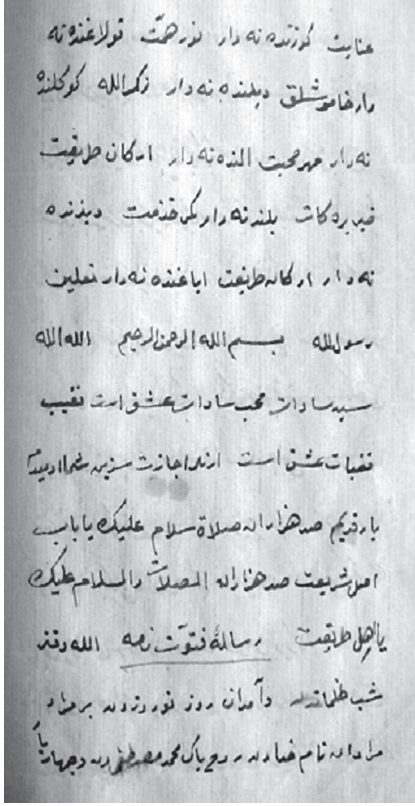
Gel ey sâḳî-yi vaḫdet şun piyâle[yi] ilâ âḫir.

Ba‘dehu cümle cânlar “Gerçege hû!” didükde rehber meydâna bir niyâz ide. Andan mürşide, küreye, çerâḡa, meydân taşına ortaya oturan /86b/ ḳarındaşlara, andan kendü postına niyâz idüp otura. Andan bekmez şerbeti çekile. Yine girilmiş gibi çıkıla.

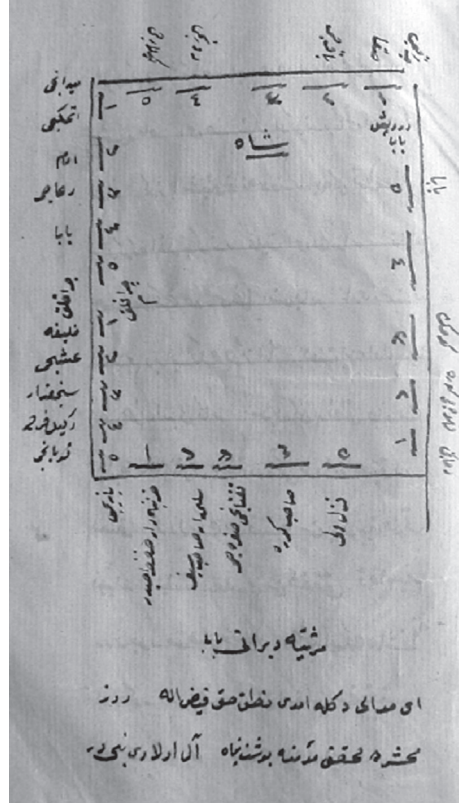
Erenleriñ Ḥâzret-i Muḫammed’dan İmâm ‘Alî evlâdına, ma‘şüm-ı pâke⁶¹, ḫulefâya, mürşide, posta, bulunan câna, böylece meydân-ı tecelliyât beyânıdır. Hû dost. temmet Yâ Ḥâzret-i şâḫ-ı merdân yâ ‘Alî.

5	4	3	2	1
Kilerci	(Boş bırakılmış)	Bakırcı	Şakā	Çerağcı
		<u>Şāh</u>		
1 Meydāncı				Dervīş Baba 5
2 Etmekçi				
3 İmām				Baba 4
4 Du' ācı				
5 Baba				
Çeraqlık maḳāmı				 3
1 Ḥalīfe				
2 Aşcı				
3 Sancaḳdār				Ḳahveci Küre 2
4 Vekīl-i ḥarc				
5 Ḳurbancı				Duḥāncı 1
Yazıcı Ḥazīnedar	Silaḥdar	Ḳaftāncı		
Ḥıfz-ı Ḥaydar	Şāhib-seyf	Şofracı	Şāhib-küre	Ḳızıl Deli
1	2	3	4	5

Fütüvvet-nâme metninin sonundaki tören esnasında dergāhtakilerin duracakları yerleri gösteren protokol levhası (âyin hiyerarşisine dair kroki).

Fütüvvet-nâmenin ilk sayfası: 71b
(Altı çizili başlıkla başlamaktadır.)

Fütüvvet-nâmenin sonundaki âyin
hiyerarşine dair kroki: 87a

Sonnotlar

- ¹ Tercüman, Bektaşilik ve Ahilik geleneği içinde, kimi törenlerde okunan, çoğu manzum, bazılar mensur olan, daha çok özürlü dileme ve bağılanma istekli dualar verilen addır.
- ² Buradaki “Salavât-ı Kebîr”in aynısı bir erkânâme “Salavât-nâme-i İmâmân” şeklinde yer almaktadır, bkz.: Özcan 2008: 202-203.
- ³ Bkz.: Gölpınarlı 1995: 1-5.
- ⁴ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 49-50.
- ⁵ Bkz.: Gölpınarlı 1995: 5-100.
- ⁶ Bkz.: Gürel 1992.
- ⁷ Bkz.: Sarıkaya 2002: 6-12; Torun 1998: 54-55.
- ⁸ Bkz.: Sarıkaya 2008.

⁹ Bkz.: Arslanoğlu 1997.

¹⁰ sādât-dan: metinde “sa‘âdat-dan”.

¹¹ Hudâ-râ: metinde “Hudây-rân”.

¹² Bu şiir, Hatâyî Divanı s. 140’da (Ergun 1958) 7 beyit hâlinde ve oldukça farklı bir şekilde bulunmaktadır. Buradaki özellikle vezin ve kafiye kusuru bulunan beyit veya mısralar, sonradan tercümanları okuyanlar tarafından ilave edilmiş olmalıdır. Çokluğundan ve zaten metinler aslından oldukça uzaklaştığından dolayı vezin ve kafiye kusurlarına işaret edilmemiştir.

¹³ Haţâ: metinde “Haţâ”.

¹⁴ Hudâ: metinde “haţâ”.

¹⁵ Ergun 1956: 140.

¹⁶ Metinde böyle olmakla beraber Hatâyî Divanındaki şu şekil hem vezne, hem kafiyeeye uygundur ki Hatâyî’nin dilinden çıkan da bu olmalıdır: İmâm Zeyne’l-‘abâ Bâkır u Ca‘fer / İmâm Kâzım Rızâ için bağışla.

¹⁷ Geç andan: metinde “Geçen”.

¹⁸ şâhib-i: metinde “sehâ”.

¹⁹ “(Onlar) kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever.” Âl-i İmrân, 3/134.

²⁰ Nesl-i: metinde “nüsağ-ı”

²¹ Aşk olsun: Bir selâm biçimi. “Ödülünüz İlahî aşk olsun.” demektir. Bu selâma cevap olarak “Aşkın cemal olsun.” denir. Eğer sonra hitap edilen “Cemalin nur olsun.” cevabını verirse, ona “Nurun alâ nur olsun.” cevabı verilir (Günşen 2007: 331).

²² Başka çıkmak: Üstadın rızasını alarak, icazete yani başka bir dükkan açmaya hak kazanmak. Dükkan sahibi olmak (Torun 1998: 72) demektir.

²³ Miyân-beste: Erenler nazarında üstad elinden şed kuşanan fütüvvet ehli. Buna sâhib-i tarik de denir. Eğer pîr elinden kuşanmışsa kemer-beste adını alır (Torun 1998: 79).

²⁴ hânesine: metinde “hânesine”.

²⁵ Eliñ: metinde “anıñ”.

²⁶ Üstâd-ı nefis olmak: Nefsini terbiye etmek, isteklerine hakim olmak (Torun 1998: 85).

²⁷ “Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de! Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. ‘O’nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.’ dediler ve eklediler: ‘İşittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.’” Bakara, 2/285.

²⁸ “Ali’den başka yiğit, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur.” mecalindeki Hz. Muhammed’e atfedilen söz.

²⁹ “İzzet ve kudret sahibi olan Rabbin, onların vasıflandırılmalarından münezzehdir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a da hamd olsun.” Saffât, 37/180-182.

³⁰ Gerçek: Bektaşilerde “gerçeğe Hû”, “gerçek erenler demine Hû” şeklinde kullanılır. İçi dışına, özü sözüne uyan; manasız davaya kalkışmayan; Hak’la hak olan erlere gerçek eren denir (Uludağ 2001: 146).

³¹ “yâ Allah”, “yâ Muhammed”, “yâ ‘Alî” ibareleri metinde birer kere geçmekle beraber yanlarındaki simgelere ve yaygın söylenişe istinaden üçer defa yazıldı.

³² nūr-ı: metinde “nūrî”.

³³ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁴ cevheru’l-bâhir: metinde “gevheru’l-bâhir”.

³⁵ Ca’ fer eṣ-Ṭâhir: metinde “Ca’ fer eṣ-Şâdık”

³⁶ Ahmed Yesevî metinde bu şekilde yazılmıştır.

³⁷ anadandır: metinde “añadandır”.

³⁸ Buradaki 444 sayısına bir anlam veremedik. Hicrî 444 olması mümkün olmadığına göre bir şifre sayı olması muhtemeldir diye düşünüyoruz.

³⁹ biñ: metinde “bin”.

⁴⁰ Baş okutmak: Cem âyinlerinde sorgu veya görgüden geçerek “pîrin/mürşid”in rızalığını alıp günahlardan arınmak, gönül temizlemek (Günşen 2007: 332).

⁴¹ Mühürlemek (Ayak Mühürlemek): Sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine, elleri dizlere veya çapraz olarak omuzlara koyarak ve başı hafifçe öne eğerek niyaz vaziyetinde ayakta durmak. “Baba”, “dede” veya “mürşid”in huzurunda saygı ve teslimiyet işareti olarak böyle durulması beklenir (Günşen 2007: 331). “Olarak” kelimesi metinde şu şekilde:

⁴² Çerağ uyandırmak: Cem âyini sırasında, mum, lâmba vb. aydınlatma araçlarını usûlüne göre yakmak demektir (Günşen 2007: 332).

⁴³ Gülbâng: Belli hususlar için tertip edilmiş dualar. Her önemli husus için Mevlevîlikte ve Bektaşilikte gülbângler koro halinde belli bir ses tonuyla söylenir (Uludağ 2001: 149).

⁴⁴ Metinde şu şekilde:

⁴⁵ Çerağ dinlendirmek: “Söndürmek” ifadesi yerine kullanılır. Çerağ, üflemek yerine elle söndürülür (Günşen 2007: 332).

⁴⁶ Küre: “Hz. Fatma Ocağı” da denilen ocak. Tekkelerde, dergâhlarda ocak, bir niyaz yeridir.

⁴⁷ mürşid: metinde “mürşîd”.

⁴⁸ Niyâz, tarikat, yol ulusuna, büyüğüne ya da tarikatta, yolda bir makamı temsil eden yere ve bunlar aracılığıyla Tanrı’ya yalvarma, yakarma biçiminde uygulanan bir ibadet; saygı, hürmet (Korkmaz 2005: 520).

⁴⁹ önüne: metinde “önüne”.

⁵⁰ Mürşid önüne: metinde “mürşîd önüne”.

⁵¹ Dâra durmak: Kişinin kendisini Hak, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt huzurunda sayıp, nefisini sığaya çekmesi ve “ölmeden önce ölüme” hazırlamak için yapılan bir çeşit nefis muhasebesidir. Dâra durma şekli, canını yol uğruna vermeye hazır olduğunu belirtmek için

ayak mühürlü, eller önde çapraz bağlanmış durumda, baş hafifçe öne eğik olarak durmadır (Günşen 2007: 333).

⁵² "...içtenlikle tövbe edin." Tahrim, 66/8. Burada "tevbetuhu" kelimesi ayete dâhil değildir.

⁵³ "Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. 'O'nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz.' dediler ve eklediler: 'İştittik ve itaat ettik Rabbimiz, affını dileriz, dönüşümüz sanadır.'" Bakara, 2/285.

⁵⁴ "Sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir. Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneçlik eder. Ama kim Allah'a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir." Fetih, 48/10.

⁵⁵ "Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve âcizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur' de ve O'nu tekbir ile yücelt." İsrâ, 17/111.

⁵⁶ "Bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidâyet ve hak dinle gönderen O'dur." Fetih, 48/28.

⁵⁷ "... kâfirlerin hoşuna gitmese de ..." Saf, 61/8.

⁵⁸ "Hakikaten Allah, (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit, o müminlerden razı oldu. Böylece kalplerinde olan sadakati bildi de, üzerlerine manevî huzuru indirdi. Kendilerine de yakın bir zafer (Hayber'in fethini) verdi." Fetih, 48/18.

⁵⁹ "Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir." İnsân, 76/21.

⁶⁰ Bu cümle ayet değildir.

⁶¹ pâke: metinde "bâle".

Kaynakça

- Arslandoğlu, İbrahim. (1997). *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. (1956). *Hatayî Divanı Şah İsmail-i Safevî Hayatı ve Nefesleri*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1955-1956). "Şeyh Seyyid Gaybî Oğlu Şeyh Seyyid Huseyn'in Fütüvvet-Nâme'si". *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, XVII(1-4): 5-100.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1995). *Vilâyet-nâme*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gümüšoğlu, Dursun ve Rıza Yıldırım. (2006). *Bektaşî Erkân-nâmesi*. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Günşen, Ahmet. (2007). "Gizli Dil Açısından Alevilik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış". *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2/2: 328-350.
- Gürel, Raşan. (1992). *Razavî'nin Fütüvvet-nâmesi (Fütüvvet-nâme-i Kebîr veya Miftâhü'd-dekâyık fi beyâne'l-fütüvveti ve'l-hakâyık)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Esat. (2005). *Alevilik ve Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, M. Fatih. (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını.

- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Fütüvvetnâme”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 13: 264-265.
- Özcan, Nurgül. (2008). “Bektaşî Erkânnameleri ve Bir Bektaşî Erkânnamesi”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 46: 189-204.
- Torun, Ali. (1998). Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2002). XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. (2008). Fütüvvetname-i Cafer Sâdık. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.